

TỔNG QUAN CÔNG TÁC ĐÀO TẠO Y HỌC THẢM HOẠ TRÊN THẾ GIỚI

Nguyễn Như Lâm, Nguyễn Tiến Dũng
Bệnh viện Bông Quốc gia Lê Hữu Trác

TÓM TẮT

Trong những năm gần đây, số lượng các vụ thảm họa đã tăng lên cho thấy rằng các thế hệ thầy thuốc trong tương lai sẽ phải đối mặt và tham gia vào công tác đáp ứng y tế trong các vụ tai nạn thương tích hàng loạt và thảm họa ở mức độ lớn hơn trước đây. Thiếu đào tạo đầy đủ về quản lý y tế trong thảm họa, là một thực trạng rõ ràng trong những năm qua. Đào tạo y học thảm họa là một nhiệm vụ không thể thiếu nhằm mục tiêu chuẩn bị sẵn sàng cho các vụ thảm họa có thể xảy ra trong tương lai. Do đó, nhiều chính phủ và các tổ chức khoa học đã đồng thuận đưa đào tạo y học thảm họa là một trong những tiêu chuẩn trong chương trình đào tạo y khoa.

SUMMARY

In recent years, the number of disasters has increased, indicating that future generations of physicians will be called upon to provide mass-casualty treatment to an even greater extent than before. The lack of adequate training in the medical management of disaster response, a deficiency that has become apparent in the recent past. In the future, Disaster medicine education is indispensable for catastrophe preparedness. As a consequence, many governments and scientific institutions agree that disaster medicine education should be included in the standard medical curriculum.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Y học thảm họa là chuyên ngành nghiên cứu công tác đáp ứng y tế trong thảm họa và những nội dung y học liên quan đến công tác chuẩn bị, lập kế hoạch, đáp ứng và phục hồi sau thảm họa. Để làm tốt công tác quản lý thảm họa cần có sự tham gia của nhiều tổ chức cũng như cần có sự kế nối, vận hành, điều phối liên hoàn

từ hiện trường (nơi xảy ra thảm họa), chăm sóc sức khỏe cộng đồng trước bệnh viện và tại bệnh viện. Do đó cần chuẩn bị kế hoạch đáp ứng y tế với thảm họa ở các cấp quản lý khác nhau cũng như cần có một chương trình đào tạo về y học thảm họa sát thực tế. Công tác quản lý thảm họa cần có sự tham gia của nhiều chuyên ngành, nên công tác đào tạo cần phải có kế hoạch chi tiết phù hợp với từng nhóm đối tượng có nền tảng kiến thức khác nhau.

Một vụ thảm họa xảy ra thường theo tiến trình các giai đoạn bởi vậy công tác quản lý, đáp ứng y tế với thảm họa cần phải thực hiện theo trình tự. Những nội dung công việc thực hiện trong mỗi giai

Chịu trách nhiệm chính: Nguyễn Như Lâm,
Bệnh viện Bông Quốc gia Lê Hữu Trác
Email: lamnguyenu@yaho.com

Ngày nhận bài: 08/4/2021

Ngày phân biên: 12/4/2021

Ngày duyệt bài: 20/4/2021

đoạn đều phải dựa trên những kiến thức, kỹ năng và năng lực của các cá nhân và tổ chức tham gia. Kết quả thu được của giai đoạn trước đều có tác động đến các giai đoạn tiếp theo cũng như kết quả cuối cùng. Kết quả của công tác đáp ứng có thể nhìn thấy và đánh giá được, nó cũng là căn cứ để đánh giá điểm mạnh, yếu của một cá nhân, tổ chức. Các kỹ năng lâm sàng và trình độ được trang bị trong các khóa đào tạo y học thảm họa là nền tảng cho công tác quản lý y tế với thảm họa. Chính các yếu tố này cũng là căn cứ để xây dựng chương trình đào tạo về y học thảm họa.

Trong đối phó với thảm họa, điều quan trọng là phải có một chương trình/phương án nhất định cho tất cả các bước/các giai đoạn diễn ra của một vụ thảm họa, và phương án đó phải nhất quán trong tất cả các giai đoạn từ trước khi thảm họa xảy ra đến giai đoạn phục hồi sau thảm họa. Do đó, trong công tác đào tạo quản lý thảm họa cần cung cấp những trải nghiệm thực tế/những bài tập mô phỏng cho các đối tượng học viên. Các học viên cần được trực tiếp thiết lập, xử trí các tình huống giống với thực tế khi thảm họa xảy ra, cũng như phải đưa ra những quyết định của mình để xử trí tình huống, từ đó phản ánh và củng cố thêm những hành vi, kiến thức của mỗi học viên. Bởi vậy, công tác đào tạo y học thảm họa cần kết hợp hai hoặc nhiều phương pháp giảng dạy, phải phối hợp các bài giảng thông thường với các bài thực hành, trải nghiệm.

2. MỘT SỐ KHÁI NIỆM THƯỜNG DÙNG TRONG ĐÀO TẠO Y HỌC THẢM HỌA

- Thảm họa là biến động do thiên nhiên, dịch bệnh nguy hiểm lây lan trên quy mô rộng hoặc do con người gây ra hoặc do hậu quả chiến tranh làm thiệt hại nghiêm

trọng về người, tài sản, môi trường (Điều 2-Luật quốc phòng 2018).

Theo tổ chức y tế thế giới (WHO), thảm họa là một sự kiện nghiêm trọng xảy ra gây thiệt hại về người, vật chất, kinh tế hoặc môi trường trên diện rộng, vượt quá khả năng đáp ứng đáp ứng của cộng đồng hoặc khu vực bị ảnh hưởng.

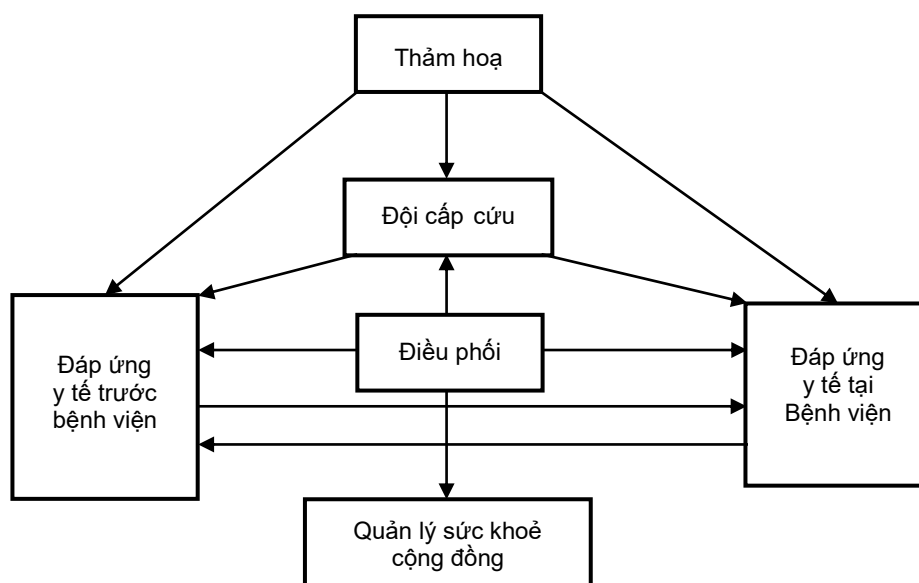
- Đáp ứng y tế trước bệnh viện là cấp độ chăm sóc y tế và điều trị đầu tiên được thực hiện bởi lực lượng y tế tại hiện trường và trên đường vận chuyển nạn nhân thảm họa đến các cơ sở y tế hoặc cho về sinh hoạt tại cộng đồng.

- Đáp ứng y tế tại bệnh viện là một chuỗi các hoạt động từ việc xây dựng bệnh viện an toàn trong thảm họa, xây dựng kế hoạch của bệnh viện trong tiếp nhận, phân loại, cấp cứu, điều trị và vận chuyển nạn nhân của các vụ thảm họa.

- Đội cấp cứu trong thảm họa là một nhóm các chuyên gia y tế (bác sĩ, điều dưỡng, kỹ thuật viên...) tham gia tiếp nhận, cấp cứu, điều trị, chăm sóc và vận chuyển nạn nhân của các vụ thảm họa.

- Điều phối các đội cấp cứu trong thảm họa là hoạt động của trung tâm điều phối để giao nhiệm vụ, hướng dẫn, hỗ trợ trực tiếp các đội cấp cứu trong thảm họa; Cập nhật các thông tin từ các cơ quan có thẩm quyền, tổng hợp và phân tích báo cáo của các đội cấp cứu để điều chỉnh phù hợp với tình hình thực tế

- Quản lý sức khỏe cộng đồng là nhiệm vụ của các cơ quan, tổ chức y tế và (hoặc) chính quyền nhằm duy trì, bảo vệ và cải thiện tình trạng sức khỏe của các nhóm dân cư và cộng đồng bị ảnh hưởng bởi thảm họa.



Sơ đồ đáp ứng y tế với thảm họa

3. MỤC TIÊU/CHUẨN ĐẦU RA CỦA CÁC KHÓA ĐÀO TẠO Y HỌC THẢM HỌA

Hiện nay trên thế giới chưa có thống nhất về mục tiêu chung cho tất cả các nước về công tác đào tạo y học thảm họa. Tuy nhiên, tùy thuộc vào đối tượng đào tạo, quy mô/phạm vi của khóa học về y học thảm họa, mà mỗi khóa học y học thảm họa hiện nay ở các nước trên thế giới sẽ xây dựng cho mình những mục tiêu riêng. Nhưng chung quy các khóa đào tạo về y học thảm họa cung cấp cho người học một số nội dung chính những kiến thức cơ bản và chuyên sâu về:

- Khái niệm cơ bản về thảm họa, hệ thống quản lý thảm họa và đáp ứng y tế trong tình huống khẩn cấp và thảm họa.

- Những khái niệm cơ bản về đội cấp cứu trong thảm họa, công tác điều phối các đội cấp cứu trong tình huống khẩn cấp và thảm họa.

- Đánh giá và xây dựng kế hoạch đáp ứng y tế với thảm họa tại hiện trường và ở các tuyến y tế.

- Tổ chức, triển khai phân loại, cấp cứu, vận chuyển nạn nhân thảm họa, chăm sóc sức khỏe, dự phòng dịch bệnh cho cộng đồng bị ảnh hưởng bởi thảm họa.

Khi xây dựng khoá chương trình đào tạo về y học thảm họa, những cơ sở đào tạo như cơ quan, trường đại học, bệnh viện, trung tâm y học thảm họa đều kỳ vọng rằng, học viên của khóa đào tạo sẽ trở thành một chuyên gia về y học thảm họa, y học khẩn cấp.

Học viên sau khi tốt nghiệp có khả năng đảm nhận vai trò của một nhà tư vấn trong lĩnh vực này. Những kỳ vọng được đề cao ở cả kỹ năng thực hành và nghiên cứu khoa học. Tuy nhiên, những kỳ vọng đó đôi khi lại trở nên quá cao với các học viên. Sau nhiều điều chỉnh hầu hết các chuyên gia về y học thảm họa đã đưa ra mục tiêu chi tiết và cụ thể hơn cho các khóa học về y học thảm họa của mình.

Bên cạnh những kiến thức chung về công tác quản lý y tế trong thảm họa mà nhóm đối tượng học viên nào cũng cần phải nắm được, thì cần phải có những

khóa đào tạo chuyên sâu về công tác quản lý, điều hành cho cấp lãnh đạo (những người có nhiệm vụ chỉ đạo, điều hành hoạt động của các nhóm, tổ chức trực tiếp hoặc gián tiếp tham gia đáp ứng y tế với thảm họa) và các kỹ năng thực hành, tổ chức triển khai nhiệm vụ cấp cứu, vận chuyển nạn nhân trong các vụ thảm họa đối với nhóm "kỹ thuật" là nhóm thực hiện nhiệm vụ trực tiếp đáp ứng y tế trước và tại bệnh viện trong các vụ thảm họa.

4. MÔ HÌNH ĐÀO TẠO Y HỌC THẢM HỌA

Hiện nay, có nhiều ý kiến về việc đào tạo y học thảm họa nên bao gồm những gì, nhưng lại có rất ít hướng dẫn liên quan đến nội dung này. Hiệp hội Y học Thảm họa Quốc tế, một tổ chức quốc tế lâu đời nhất trong lĩnh vực này (được thành lập vào năm 1974), với mục đích chính là thúc đẩy và hỗ trợ sự phát triển công tác đào tạo về y học thảm họa.

Năm 1993, Ủy ban Khoa học của tổ chức này đã trình bày một chương trình Giáo dục và Đào tạo về Y học Thảm họa. Chương trình này xác định 4 cấp độ kiến thức lý thuyết và kỹ năng thực hành cho 7 cấp độ năng lực khác nhau dành cho nhân viên y tế trong 4 lĩnh vực kiến thức của y học thảm họa (chăm sóc y tế, sức khỏe cộng đồng, quản lý thảm họa, giáo dục và đào tạo).

Các bậc đào tạo Y học thảm họa gồm:

4.1. Đào tạo bậc đại học

Undergraduate level: Bất kỳ bác sĩ, y tá và nhân viên đội cứu thương nào cũng có thể phải tham gia ở một thời điểm nào đó, một vai trò nào đó trong công tác đáp ứng với một tai nạn hoặc thảm họa. Do đó, những kiến thức cơ bản về y học thảm họa nên được đưa vào chương trình giảng dạy đại học của họ.

Trong một hội thảo của các nước châu Âu về giáo dục y học thảm họa tổ chức ở Linköping, Thụy Điển vào năm 1997, do nhóm nòng cốt của Cộng đồng châu Âu về Y học thảm họa tổ chức, các chuyên gia tham gia hội thảo đã đồng ý đề xuất đưa khóa học một tuần dành riêng cho y học thảm họa vào năm cuối cho sinh viên của các trường y khoa. Bên cạnh đó nhóm chuyên gia cũng đề xuất, nội dung của chương trình đào tạo y học thảm họa nên gắn chặt với y học lâm sàng.

Tại Thụy Điển, các khóa học về y học thảm họa đã được đưa vào chương trình giảng dạy đại học cho sinh viên y khoa từ năm 1974. Các khóa học này bao gồm cả bài giảng lý thuyết và bài tập thực hành, nội dung đào tạo giúp sinh viên y khoa sau tốt nghiệp có thể làm việc tại hiện trường của một vụ tai nạn lớn. Các khóa học tương tự nhưng ngắn hơn được tổ chức cho y tá/điều dưỡng. Ở một số trường đại học, việc đào tạo cho sinh viên y khoa, điều dưỡng và nhân viên cứu thương được lồng ghép với nhau và cho kết quả rất khả quan.

Ở châu Âu, Thụy Điển là quốc gia tiên phong trong lĩnh vực này. Các khóa học tương tự đã được thành lập ở nhiều quốc gia khác, trong khối cộng đồng chung châu Âu và tại Mỹ.

Hiện nay, trong bối cảnh mối đe dọa khủng bố ngày càng tăng và các thảm họa thiên nhiên thường xuyên diễn ra, đặt nhu cầu bắt buộc phải xây dựng chương trình đào tạo về y học thảm họa cho các sinh viên y khoa tại các trường đại học ở hầu khắp các nước trên thế giới.

4.2. Đào tạo bậc sau đại học/đào tạo liên lục

Postgraduate level/continuing education: Tất cả các nhân viên có công việc liên

quan đến thảm họa, dù ở vị trí công tác nào cũng cần được đào tạo cơ bản về y học thảm họa, mà nội dung đào tạo nên liên quan đến lĩnh vực chuyên môn của họ. Các chương trình đào tạo như vậy có thể được điều hành bởi các bệnh viện, tốt hơn là bởi các trung tâm chấn thương vùng có chuyên môn về y học thảm họa, vì các trung tâm này có đội ngũ giáo viên và người hướng dẫn được đào tạo chuyên sâu về lĩnh vực này, cũng như có cơ sở vật chất phù hợp để tổ chức đào tạo mang lại chất lượng cao nhất.

Nội dung, chương trình đào tạo y học thảm họa cần được điều chỉnh cho phù hợp với chuyên môn của người học. Ví dụ, các bác sĩ và y tá làm việc trong lĩnh vực gây mê và cấp cứu cần được đào tạo để thực hiện các nhiệm vụ trực tiếp tại hiện trường và tham gia vào công tác phân loại, vận chuyển nạn nhân.

Một khóa đào tạo y học thảm họa sau đại học nên bao gồm các bài tập thực hành/diễn tập để tất cả học viên có cơ hội tham gia trực tiếp vào một khâu nào đó trong chuỗi đáp ứng với thảm họa, phù hợp với năng lực và trình độ mà họ được đào tạo. Đối với các bác sĩ ngoại khoa, nên được ưu tiên lựa chọn tham gia khóa đào tạo về y học thảm họa, vì những kiến thức và nền tảng kinh nghiệm về phẫu thuật đặc biệt kinh nghiệm về chấn thương là rất quan trọng và cần thiết trong việc đưa ra các quyết định khi phân loại đối với những trường hợp khó trong các tình huống thương vong hàng loạt.

Ở các nước phát triển, chỉ những nhân viên đã trải qua một khóa đào tạo về y học thảm họa (và được cấp chứng chỉ) mới được cử đến hiện trường tham gia đáp ứng y tế và quản lý thảm họa.

Ở vùng nông thôn, vùng sâu vùng xa, nơi cách xa trung tâm và các bệnh viện các

bác sĩ và y tá làm việc tại các trung tâm chăm sóc sức khỏe ban đầu nên được ưu tiên cho tham gia khóa đào tạo về y học thảm họa, để đảm bảo tính kịp thời khi thảm họa xảy ra tại địa phương nơi họ công tác.

Đối với các khoa cấp cứu ở các bệnh viện nên có các bài tập thực hành thường xuyên về quản lý tai nạn thương tích hàng loạt. Trước khi xảy ra thảm họa sóng thần ở châu Á vào tháng 12 năm 2004, công tác đào tạo cho các khoa cấp cứu về y học thảm họa đã được thực hiện thường xuyên tại tất cả các bệnh viện của Thái Lan trong vùng thường xuyên có thiên tai, kể cả các bệnh viện tư nhân.

Khóa huấn luyện này đã đem lại hiệu quả lớn lao khi sóng thần xảy ra tại quốc gia này (với hơn 4600 bệnh nhân được tiếp nhận tại 6 bệnh viện lớn chỉ trong ngày đầu tiên). Lúc đó tất cả các bệnh viện đều có khu vực tiếp nhận nạn nhân và trang thiết bị sẵn sàng. Những người được chỉ định lãnh đạo bệnh viện trong những tình huống này, hay quản lý bệnh viện hoặc nhóm chỉ huy phải trải qua một chương trình đào tạo đặc biệt về y học thảm họa dựa trên các bài tập mô phỏng được chuẩn bị kỹ lưỡng.

Các chương trình như vậy rất hữu ích và cũng tiết kiệm chi phí hơn nhiều so với việc tổ chức đào tạo về kỹ năng chỉ huy, quản lý trong thảm họa cho tất cả nhân viên của bệnh viện. Đối với bác sĩ ngoại khoa, cần phải tham gia các bài tập thực hành trong phòng cấp cứu và đào tạo làm việc nhóm ở vai trò chỉ huy bệnh viện nơi bác sĩ ngoại khoa/chuyên gia tư vấn cấp cao đóng vai trò lãnh đạo chủ chốt. Điều quan trọng nữa là tất cả các bác sĩ ngoại khoa, không phân biệt chuyên môn, là phẫu thuật viên chính hay phụ đều cần phải được đào tạo sau đại học những kiến thức cơ bản về chuyên ngành chấn thương.

Khóa học "Hỗ trợ cuộc sống sau chấn thương nâng cao -The Advanced Trauma Life Support - ATLS®" hoặc một chương trình với nội dung đào tạo tương đương là khóa học phổ biến nhất và bắt buộc đối với bất kỳ bác sĩ ngoại khoa nào làm việc tại các bệnh viện chấn thương, chỉnh hình. Đối với một bác sĩ chuyên khoa ngoại khóa học ATLS vốn chỉ tập trung vào việc quản lý, rõ ràng là không đủ. Trong các tai nạn và thảm họa lớn, tất cả các bác sĩ ngoại khoa trong bệnh viện đều có thể phải xử trí các chấn thương, bởi vậy các khóa học sau đại học về chuyên ngành chấn thương là bắt buộc đối với tất cả các bác sĩ ngoại khoa.

Khái niệm mới về "Phẫu thuật Kiểm soát Thiệt hại trong chấn thương nặng - Damage Control Surgery in major trauma" có chỉ định mở rộng trong các tình huống tai nạn thương tích hàng loạt. Tất cả các bác sĩ ngoại khoa cần phải nắm rõ khái niệm này.

Một mô hình đào tạo được đặc biệt quan tâm trong bối cảnh hiện nay đó là đào tạo đội cấp cứu khẩn cấp (Emergency Medical Team - EMT) đạt chuẩn cấp khu vực và quốc tế. Ở cấp độ cao, khi triển khai bệnh viện dã chiến cần phải có các bác sĩ phẫu thuật ngoại chung, chấn thương chỉnh hình cũng như bác sĩ gây mê, y tá gây mê, y tá/kỹ thuật viên cấp cứu.

Để đào tạo đội ngũ này, cần bắt đầu bằng việc đào tạo trong phòng thí nghiệm với động vật và sử dụng phương pháp đào tạo với những bài tập thực hành mô phỏng. Công tác tổ chức đào tạo nên được thực hiện ở một trung tâm đào tạo với đội ngũ giảng viên đạt chuẩn quốc tế, sau đó là một tháng thực hành tại bệnh viện/trung tâm tiếp nhận và điều trị bệnh nhân chấn thương cấp I, nơi thường xuyên/liên tục tiếp nhận số lượng lớn các nạn nhân chấn thương. Khóa đào tạo này cũng cần đưa vào trong chương trình đào tạo cho các

học viên về kỹ năng quản lý các tình huống thương vong hàng loạt.

Các đội EMT/bệnh viện dã chiến đạt chuẩn quốc tế lúc này có thể tham gia đáp ứng y tế với thảm họa tại các nước trong khu vực và trên thế giới. Ở Thụy Điển, một chương trình đào tạo như nêu trên kéo dài 10 tuần và tổ chức như một hình thức đào tạo liên tục hàng năm, được tài trợ bởi quỹ chính phủ, đã bắt đầu từ năm 1984 và hiện nay có gần 400 giáo viên đã tốt nghiệp chương trình đó. Đây là cơ sở tốt để thành lập các trung tâm đào tạo khu vực.

5. ĐỐI TƯỢNG VÀ NỘI DUNG ĐÀO TẠO Y HỌC THẢM HOẠ

5.1. Đào tạo bậc đại học

a) Tại Mỹ

Sau vụ khủng bố ngày 11 tháng 9 năm 2001, chính quyền liên bang và các trường đại học ngày càng chú trọng tăng cường công tác đào tạo y học thảm họa cho các sinh viên y khoa.

Hầu hết các trường đại học đều đưa các khóa đào tạo về y học thảm họa vào chương trình đào tạo cho sinh viên năm thứ 4 chuyên ngành y, với thời lượng đào tạo là hai tuần trong đó có 10 ngày đào tạo lý thuyết và 4 ngày thực hành. Tổng số bài giảng lý thuyết là 16 bài (bao gồm cả bài tự đọc), nội dung của chương trình đào tạo tập chung vào những nội dung như giới thiệu tổng quan về y học thảm họa; Hệ thống quản lý thảm họa quốc gia; Vai trò của cơ quan dịch vụ hỗ trợ y tế khẩn cấp trong thảm họa; Quản lý y tế trong các tình huống thảm họa do đại dịch Cúm, vũ khí gây thương tích hàng loạt (đánh bom, xả súng, vũ khí hóa học, vũ khí hạt nhân, thảm họa thiên tai); Tìm kiếm cứu hộ, cứu nạn trong môi trường đô thị; Pháp lý và tâm lý trong quản lý thảm họa; Các nhóm, tổ chức hỗ trợ

quản lý thảm họa; Các nguy cơ và sức khỏe cộng đồng trong và sau thảm họa.

Trong khóa học các học viên cũng có 4 ngày để thực hành các tình huống giả định tại phòng giảng và thực địa, thảo luận, làm việc nhóm. Kết thúc khóa học học viên sẽ được kiểm tra 1 lần duy nhất bằng hình thức vấn đáp (xử trí tình huống) và viết tự luận.

b) Tại một số nước Châu Âu

+ Tại Đức luật liên bang đã được ban hành năm 2002, yêu cầu bắt buộc tất cả các sinh viên y khoa phải được đào tạo về y học thảm họa. Cũng từ đó nhiều giáo trình đào tạo y học được biên soạn và xuất bản tại Đức. Tại thời điểm năm 2002, khi ban hành luật liên bang, do giáo trình đào tạo về y học thảm họa không có sẵn, chính phủ Đức đã xây dựng một chương trình khung về đào tạo y học thảm họa và lấy đó làm hình mẫu lý tưởng cho các trường, các cơ sở đào tạo y học thảm họa. Theo đó, các sinh viên y khoa năm thứ 3 trở lên sẽ được tham gia các khóa học về y học thảm họa, với 14 nội dung chính, mỗi nội dung có thời gian truyền đạt tối đa trong vòng 2 giờ.

Các nội dung chính truyền đạt cho sinh viên gồm: Giới thiệu tổng quan về y học thảm họa (đặc điểm, phân loại, công tác hỗ trợ, và những quy định, luật liên quan đến công tác quản lý thảm họa); Quản lý y tế trong thảm họa (Chức năng của các bộ phận, cơ quan tham gia đáp ứng, hệ thống chỉ huy điều phối, cơ cấu phối hợp, quản lý thông tin trong thảm họa); Đặc trưng và chiến thuật quản lý y tế đáp ứng trong các vụ thảm; Xây dựng kế hoạch đáp ứng y tế tại bệnh viện với thảm họa; Các vụ thảm họa và kinh nghiệm trong quản lý thảm họa; Thực hành đáp ứng y tế trước bệnh viện; Thực hành sơ tán, di tản nạn nhân và người dân trong thảm họa; Chăm sóc y tế

khẩn cấp - những kiến thức chung; Chăm sóc y tế khẩn cấp với một số tình huống thảm họa thường gặp (khủng bố sinh học, vũ khí sát thương hàng loạt, cháy nổ, thiên tai...); Quản lý y tế trong thảm họa do vũ khí hạt nhân; Quản lý y tế trong thảm họa do sự cố và vũ khí hóa học; Đạo đức trong đáp ứng y tế với thảm họa; Tâm lý trong quản lý thảm họa.

Trong quá trình học tập sinh viên sẽ phải làm pre-test và post-test trước và sau mỗi nội dung học. Đánh giá khóa học bằng hình thức thi tự luận và vấn đáp xử trí các tình huống trong đó tập chung nhiều vào các tình huống xảy ra ở cộng đồng.

+ Tại Italia đánh giá cao vai trò của sinh viên y khoa trong công tác thực hành và hỗ trợ đáp ứng y tế trong thảm họa. Hiệp hội sinh viên y khoa của Italia kêu gọi lồng ghép đào tạo các kỹ năng trong xử trí các tình huống khẩn cấp trong thảm họa với những cấp cứu thường gặp trong chăm sóc sức khỏe cộng đồng ở các trường học.

Các trường học trong đào tạo y học thảm họa cũng tăng cường sử dụng các công nghệ mới vào giảng dạy. Một chương trình đào tạo về y học thảm họa có tên "DisasterSISM" được thiết kế dựa trên sự kết hợp giữa lý thuyết và các công cụ mô phỏng nhằm mục đích đưa đến cho sinh viên những trải nghiệm thực tế chân thực và găm giữ nhất về các tình huống thảm họa thường gặp.

Các khóa học phân bố như sau: Học lý thuyết 3 giờ, tự học 34 giờ, thực hành trên máy tính và tình huống mô phỏng 3 giờ, thảo luận làm việc nhóm 3 giờ, diễn tập cơ chế 2 giờ.

Nội dung khóa học tập chung chủ yếu 7 nội dung là: Tổng quan về y học thảm họa và những vấn đề sức khỏe cộng đồng trong các tình huống khẩn cấp; Đáp ứng y tế trước bệnh viện; Quản lý thảm họa thiên

tai; Xây dựng kế hoạch của bệnh viện đáp ứng với thảm họa; Những vấn đề y tế sau thảm họa; Tâm lý trong thảm họa; Các vụ thảm họa và những kinh nghiệm rút ra.

Kết thúc khóa học sinh viên sẽ phải kiểm tra kiến thức bằng cách trả lời các câu hỏi chắc nghiệm và thực hành giải quyết các tình huống cụ thể trong thảm họa.

c) Tại châu Á

+ Ả rập xê út: Mặc dù chương trình đào tạo y học thảm họa đã được triển khai ở một số trường đại học, nhưng nhìn chung việc đào tạo về y học thảm họa còn hạn chế, chưa phổ quát cho toàn bộ các sinh viên y khoa. Mà công tác đào tạo y học thảm họa của Ả rập xê út tập chung chủ yếu vào hình thức đào tạo tại chỗ và học trực tuyến từ xa.

Những cơ sở đưa chương trình y học thảm họa vào giảng dạy thường nhắm vào các đối tượng là các sinh viên y khoa sau năm học thứ 4. Khóa đào tạo có thời lượng là 5 ngày, và nội dung tập chung vào những vấn đề sau: Đại cương thảm họa; Y học khẩn cấp và y học thảm họa những điểm chúng và sự khác biệt; Quản lý và các phương tiện đánh giá rủi ro trong thảm họa; Đáp ứng y tế trước bệnh viện; Xây

dựng kế hoạch của bệnh viện đáp ứng với thảm họa; Hệ thống chỉ huy, điều phối; Trải nghiệm các tình huống qua xem video; Mười ưu tiên đánh giá sức khỏe trong các tình huống khẩn cấp; Tâm lý trong thảm họa; Những bài học kinh nghiệm rút ra từ công tác ứng phó với thảm họa trước đây; Đạo đức trong đáp ứng y tế với thảm họa. Kết thúc khóa học là bài kiểm tra trả lời các câu hỏi chắc nghiệm.

+ Nhật Bản: Sinh viên y khoa năm từ năm thứ 2 ở các trường đại học đã được đào tạo các kiến thức về y học thảm họa. Trong một chương trình đào tạo y học thảm họa cho sinh viên y khoa ở Nhật Bản, sinh viên sẽ có các bài giảng lý thuyết (kéo dài 2 tiết/90 phút) và bài giảng thực hành (kéo dài 120 phút) xen kẽ trong chương trình học.

Nội dung học song với các bài học về y học cơ sở như giải phẫu, sinh học tế bào, sinh lý học, vi sinh vật, dịch tễ... và kiến thức lâm sàng nội, ngoại khoa, sinh viên năm thứ 2 sẽ được hướng dẫn và thực hành các nội dung liên quan đến y học thảm họa như: Hệ thống tế trong thảm họa; Thực hành phân loại nạn nhân trong thảm họa; Các kỹ thuật sơ cấp cứu; Đội hỗ trợ y tế trong thảm họa; Đạo đức trong thực hành đáp ứng y tế với thảm họa.



Hình ảnh những buổi học hướng dẫn các kỹ thuật cấp cứu, một nội dung trong chương trình đào tạo y học thảm họa cho sinh viên tại các trường đại học của Nhật Bản

5.2. Đào tạo bậc sau đại học/đào tạo liên tục

a) Tại Mỹ

Công tác đào tạo liên tục về y học thảm họa được chú trọng, bằng việc tổ chức những khoá học kéo dài dưới 1 tuần, các khoá học hướng đến những học viên có yêu cầu công việc liên quan đến quản lý thảm họa.

Nội dung của các khoá đào tạo liên tục thường tập chung vào những nội dung đáp ứng y tế với những tình huống thảm họa cụ thể như khủng bố sinh học; khủng bố đánh bom, xả súng; vũ khí sinh học; quản lý ứng phó thiên tai... Tuy nhiên nội dung của các khóa học như vậy, thường không đáp ứng được hết các mong mỏi của các học viên, đặc biệt những học viên là các y, bác sĩ làm việc trong lĩnh vực y khoa.

Đối tượng học viên tham gia các khoá đào tạo liên tục tại Mỹ, bên cạnh những nhân viên y tế, còn có các kỹ thuật viên, nhân viên thực thi pháp luật, nhân viên làm việc trong các sở cảnh sát phòng cháy, chữa cháy.

Cơ sở đào tạo ngoài các trường đại học có khoa/bộ môn y học thảm họa, thì tổ chức đào tạo liên tục chuyên ngành y học thảm họa ở Mỹ còn có sự tham gia của các tổ chức thuộc chính phủ hoặc phi chính phủ như Trung tâm sẵn sàng ứng cứu nội địa (Center for Domestic Preparedness - CDP), Tổ chức hỗ trợ cuộc sống sau thảm họa Quốc gia (National Disaster Life Support - NDLS), Tổ chức dịch vụ y tế khẩn cấp địa phương (the local emergency medical services organization), Sở cứu hoả, Sở y tế công cộng (Public health departments) và cả những Cơ quan thực thi pháp luật...

Vào năm 2001, sau sự kiện 11/9 tại tác giả Waekerle và cộng sự đã thực hiện một

hợp đồng với văn phòng dịch vụ y tế khẩn cấp và nhân sinh trực thuộc Bộ tình trạng khẩn cấp - Mỹ để đưa nội dung quản lý các tình huống khẩn cấp vào chương trình đào tạo liên tục và sau đại học cho nhân viên y tế, những người sẽ làm nhiệm vụ trực tiếp khi tiếp nhận, cấp cứu, điều trị và vận chuyển nạn nhân trong những vụ thảm họa liên quan đến vũ khí hạt nhân, vũ khí hóa học, sinh học có thể xảy ra trong tương lai.

Cũng sau sự kiện 11/9, những đánh giá nhìn lại năng lực đáp ứng y tế với thảm họa cũng như công tác quản lý thảm họa được thực hiện để đưa ra những chiến lược trong việc đào tạo các lực lượng y tế, kỹ thuật viên, hành pháp....

Nhóm tác giả Subbarao và cộng sự đã nhận thấy sự thiếu năng lực cốt lõi của các lực lượng tham gia đáp ứng y tế với thảm họa, dẫn tới công tác quản lý thảm họa nói chung và đáp ứng y tế nói riêng thiếu đồng bộ và toàn diện. Để giải quyết vấn đề này quỹ Robert Wood Johnson đã ký với Bộ tình trạng khẩn cấp đưa ra bộ tiêu chuẩn về năng lực cốt lõi của các lực lượng tham gia đáp ứng y tế với thảm họa. Từ đó làm căn cứ xây dựng các chương trình đào tạo đại học, sau đại học và đào tạo liên tục về y học thảm họa.

Tiêu chuẩn cốt lõi làm định hướng cho công tác đào tạo gồm 19 nội dung: Những nội dung pháp lý liên quan y học thảm họa; Chức trách, nhiệm vụ, cơ cấu tổ chức, điều hành của nhân viên, tổ chức tham gia đáp ứng y tế trong thảm họa; Cơ sở dữ liệu trong đáp ứng y tế với thảm họa; Quản lý các nguồn lực trong quản lý thảm họa; Quản lý các lực lượng tình nguyện viên; Quản lý các lực lượng nòng cốt tham gia đáp ứng y tế với thảm họa; Sức khỏe và an toàn trong cộng đồng; Phân loại nạn nhân; Phẫu thuật và phạm vi phẫu thuật trong thảm họa; Công tác nhận dạng và xác định

danh tính nạn nhân; Vận chuyển nạn nhân trong thảm họa; Công tác khử nhiễm hóa chất, phóng xạ trong thảm họa vũ khí hạt nhân, hóa học; Cấp cứu và điều trị chấn thương trong thảm họa; Những cộng đồng cần chăm sóc đặc biệt trong thảm họa; Di tản trong thảm họa; Quản lý môi trường trong và sau thảm họa; Đạo đức trong thảm họa; Tâm lý trong thảm họa.

b) Tại Châu Âu

Năm 2010 khối cộng đồng chung Châu Âu đã xây dựng dự án DITAC (Disaster Training Curriculum) nhằm cải thiện công tác đào tạo Y học thảm họa nói chung và định hướng cho đào tạo sau đại học nói riêng. Dự án định hướng xây dựng một chương trình đào tạo về y học thảm họa thống nhất trong toàn bộ khối Cộng đồng chung Châu Âu, tập chung vào nhóm đối tượng đào tạo sau đại học và các khóa đào tạo liên tục.

Dự án đưa ra khuyến nghị các khóa đào tạo về y học thảm họa cần tập chung vào 6 nội dung sau: Các khái niệm, nội dung, phương pháp đáp ứng với các cuộc khủng hoảng/thảm họa, xác định tầm ảnh hưởng trong khối cộng đồng chung Châu Âu; Những sáng kiến trong quản lý thảm họa; Xác định nhu cầu của địa phương trong thảm họa; Xác định nhu cầu của các bộ phận liên quan và công tác quản lý, đáp ứng thảm họa/khủng hoảng quốc tế; Các phương pháp huấn luyện và đào tạo y học thảm họa; Phát triển các công cụ đánh giá trong thảm họa.

c) Tại Nhật Bản

Đây là quốc gia có bề dày lịch sử trong công tác phòng chống thảm họa, bên cạnh chương trình đào tạo y học thảm họa bắt buộc ở bậc đại học thì công tác đào tạo sau đại học và đào tạo liên tục thường xuyên được chú trọng. Đối với công tác đào tạo liên

tục, Nhật Bản thường xuyên tổ chức các buổi diễn tập, thực hành các tình huống giả định về đáp ứng y tế trong thảm họa cho các đội cấp cứu trong thảm họa ở quy mô lớn.

Chương trình sau đại học chú trọng những nội dung đào tạo thiết thực cho công tác thực hành đáp ứng y tế với thảm họa tại hiện trường nâng cao: Công tác điều phối; Phân loại, cấp cứu và vận chuyển nạn nhân; Bố trí đội cấp cứu trong thảm họa; Di tản trong thảm họa; Chăm sóc sức khỏe cộng đồng vùng thảm họa; Vai trò và trách nhiệm của các tổ chức liên quan (Đội cấp cứu, các cơ quan chính quyền, lực lượng cứu hỏa, cảnh sát, quân đội) trong ứng cứu thảm họa; Đội cấp cứu, hệ thống y tế quốc tế về cấp cứu khẩn cấp, hệ thống vận chuyển bệnh nhân trên một khu vực rộng lớn; Những quy định và xu thế quốc tế trong lĩnh vực y học thảm họa;

6. KẾT LUẬN

Trong xu thế chung hiện nay khi thiên tai, dịch bệnh cùng những xung đột chính trị, sắc tộc, tôn giáo vẫn còn là những vấn đề nóng, nổi cộm trên các diễn đàn của hầu hết các hội nghị thượng đỉnh cấp quốc gia, thì công tác quản lý thảm họa nói chung và đáp ứng y tế với thảm họa nói riêng luôn được đề cập và nêu cao trong chính sách chung của hầu hết các nước trên thế giới. Trong đó có đào tạo y học thảm họa, một nội dung bắt buộc trong đào tạo đại học, sau đại học cũng như tổ chức đào tạo liên tục cho các sinh viên y khoa, nhân viên y tế, kỹ thuật viên, nhân viên hành pháp và tư pháp ở hầu hết các nước có nền kinh tế, khoa học kỹ thuật phát triển trên thế giới. Tuy nhiên để tổ chức một chương trình đào tạo về y học thảm họa thành công cần có một chính sách nhất quán của các cấp chính quyền, cũng như sự chung tay, hỗ trợ của nhiều cơ quan và chuyên ngành.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. **Amir Khorram-Manesh, Michael Ashkenazi, Ahmadreza Djalali, et al.** Education in Disaster Management and Emergencies: Defining a New European Course. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*. 2015;0:1-11.
2. **Amir Khorram-Manesh.** Training in Disaster Medicine and Emergencies; a Short Review. *Austin J Emergency & Crit Care Med*. 2015; 2(4): id1024.
3. **Atsushi Yamada, Yoshinori Fukushima, Takahiro Miki, et al.** Disaster Medicine Education and Training for Medical Students at Juntendo University. *Juntendo Medical Journal*. 2014.; 60(2), 112-18.
4. **Lennquist.S.** Education and Training in Disaster Medicine. *Scandinavian Journal of Surgery*.2005; 94: 300-10.
5. **Ernst G. Pfenninger, Bernd D. Domres, Wolfgang Stahl et al.** Medical student disaster medicine education: the development of an educational resource. *Int J Emerg Med*. 2010; 3:9-20.
6. **Pier Luigi Ingrassia, MD, Ph.D., EMDM; Luca Ragazzoni, MD; Marco Tengattini, et al.** Nationwide Program of Education for Undergraduates in the Field of Disaster Medicine: Development of a Core Curriculum Centered on Blended Learning and Simulation Tools. *Prehospital and Disaster Medicine*. 2014; 29(5):508-15.
7. **Amy H. Kaji and Wendy Coates.** A Disaster Medicine Curriculum for Medical Students. *Teaching and Learning in Medicine*. 2010; 22(2), 116-22.
8. **Nidaa Bajow, Ahmadreza Djalali, Pier Luigi Ingrassia, et al.** Evaluation of a new community-based curriculum in disaster medicine for undergraduates. *BMC Medical Education*. 2016; 16:225.
9. **Italo Subbarao, James M. Lyznicki, Edbert B, et al.** A Consensus-based Educational Framework and Competency Set for the Discipline of Disaster Medicine and Public Health Preparedness. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*. 2017; 2(1):57-68.
10. **Carl H. Schultz, Kristi L. Koenig, Mary Whiteside, et al.** Development of National Standardized All-Hazard Disaster Core Competencies for Acute Care Physicians, Nurses, and EMS Professionals. *Annals of Emergency Medicine*. 2012; 59(3): 196-09.
11. **Lauren Wiesner, Shane Kappler, Alex Shuster, et al.** Disaster training in 24 hours: Evaluation of a Novel Medicine Student Curriculum in Disaster Medicine. *The Journal of Emergency Medicine*. 2017; 1-6.
12. **Issam Barrimah, Ishag Adam, Abdulrahman Al-Mohaimeed.** Disaster medicine education for medical students: Is it a real need?. *Need for disaster medicine education*. 2016; 38:sup1, S60-S65, DOI: 10.3109/0142159X.2016.1142515.